

Głos z oddali. O Jerzym Giedroycu i paryskiej „Kulturze”

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jerzy Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa 1994, s. 121–122.
- Źródło: Jerzy Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa 1994, s. 9–10.
- Źródło: Andrzej Stanisław Kowalczyk, *Giedroyc i „Kultura”*, Wrocław 1999, s. 76–80.
- Źródło: Andrzej Stanisław Kowalczyk, *Giedroyc i „Kultura”*, Wrocław 1999, s. 100.
- Źródło: *Książę na tratwie (Żadnej pychy, żadnej wyniosłości)*, „Plus Minus” 2000, nr 37, s. D1.
- Źródło: *Opinie o Jerzym Giedroycu i „Kulturze”*, „Gazeta Uniwersytecka UŚ”, dostępny w internecie: <https://gazeta.us.edu.pl/node/242001> [dostęp 15.04.2021 r.].

Głos z oddali. O Jerzym Giedroyciu i paryskiej „Kulturze”

Wieża Eiffla, ok. 1900
Źródło: domena publiczna.

Jerzy Giedroyc był założycielem Instytutu Literackiego, wydawcą legendarnej „Kultury”. Siedziba słynnego wydawnictwa mieściła się w Maisons-Laffitte. Dla pisarzy przebywających na emigracji było to miejsce wyjątkowe – centrum wolnej myśli i wolnej literatury. Lista autorów Instytutu Literackiego obejmuje największe nazwiska polskiej literatury powojennej. Byli wśród nich Czesław Miłosz, Witold Gombrowicz, Gustaw Herling-Grudziński, Zbigniew Herbert, [Józef Czapski](#), [Leszek Kołakowski](#), [Jerzy Andrzejewski](#), [Marek Hłasko](#), [Kazimierz Brandys](#), Stanisław Barańczak, Adam Zagajewski, Sławomir Mrożek. Dzięki emigracyjnemu wydawnictwu czytelnicy w kraju mieli możliwość poznać dzieła [Sołżenicyna](#), [Orwella](#) czy [Huxleya](#). Twórczość Giedroycia w czasach PRL-u była objęta całkowitym zakazem druku.

Twoje cele

- Poznasz postać i działalność Jerzego Giedroycia.
- Określisz rolę Jerzego Giedroycia w rozwoju polskiej literatury czasów powojennych.
- Ocenisz znaczenie działalności Instytutu Literackiego i paryskiej „Kultury”.
- Wskażesz uniwersalne wartości właściwe kulturze europejskiej.

Przeczytaj

O autorze

Urodził się w 1906 roku w Mińsku jako syn aptekarza Ignacego i Franciszki ze Starzyckich. Ignacy Giedroyc był znanym w mińskim środowisku społecznikiem, działał w związkach zawodowych. Kiedy Jerzy miał dziesięć lat, został wysłany do Moskwy, gdzie przyjęto go do Gimnazjum Komitetu Polskiego. Nie uczył się tam długo, bo po [rewolucji lutowej](#) szkoła została rozwiązana, a on wrócił do Mińska. Tam uczęszczał do gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej, ale już rok później, [repatriowany](#) wraz z rodziną do Warszawy, podjął naukę w kolejnym gimnazjum, tym razem w stolicy wolnej Polski. Uczył się nierówno, był świetny w przedmiotach humanistycznych, a słaby w ścisłych. Dużo czytał, fascynował się utworami Stefana Żeromskiego i Stanisława Brzozowskiego.

Jerzy Giedroyc w 1999 r. w Maisons-Laffitte
(fragment zdjęcia)

Źródło: Czupał, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

W 1920 roku Giedroyc debiutował w działalności patriotycznej – w wieku 14 lat, podczas [wojny polsko-bolszewickiej](#), zgłosił się jako ochotnik do służby w łączności Dowództwa Okręgu Generalnego Warszawa. Swoje zadania telefonisty wykonywał z prawdziwą pasją. Jeśli chodzi o poglądy polityczne, był zdecydowanym [piłsudczykiem](#).

Początki działalności literackiej

Po maturze Jerzy wybrał prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Na początku lat 30. studiował również historię na tej samej uczelni. W tym czasie współpracował m.in. z „Kurierem Warszawskim” i „Warszawianką”, działał w korporacji akademickiej Patria oraz innych organizacjach studenckich. Redagował dodatek do konserwatywnego „Dziennika Polskiego”, „Dzień Akademicki”, który w 1930 roku przekształcił w niezależny „Bunt Młodych”, a następnie, w 1936 roku, w „Politykę”.

W 1930 roku ożenił się z Tatianą Szwecow, jednak małżeństwo szybko się rozpadło. Po studiach prawniczych otrzymał pracę na stanowisku referenta prasowego i parlamentarnego w Ministerstwie Rolnictwa. Odtąd pracował blisko rządu, aż do

wybuchu drugiej wojny światowej. Wieczory spędzał w redakcjach. W 1939 roku ewakuowano go do Rumunii, gdzie był sekretarzem Ambasady RP, a po jej likwidacji został kierownikiem biura poselskiego w Bukareszcie. W lutym 1941 roku ewakuowany do Stambułu, w Hajfie wstąpił do Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich, z którą walczył m.in. o Tobruk. W 1943 roku został skierowany do Wydziału Czasopism i Wydawnictw Wojskowych. Trzy lata później Giedroyc założył w Rzymie wydawnictwo Instytut Literacki – generał Władysław Anders mianował go kierownikiem. Rok później wydawnictwo przeniosło się do Paryża, a dokładnie do Maisons-Laffitte.

„Kultura” – miesięcznik polityczno-kulturalny

Przedruk paryskiej „Kultury” z 1984 roku
Źródło: domena publiczna.

Od lewej: Jerzy Giedroyc, Zofia Hertzowa, Czesław Miłosz, Danuta Szumska w Centrum Dialogu w Paryżu przy ulicy Surcouf, czerwiec 1975

Źródło: Andrzej Tadeusz Kijowski, Wikimedia Commons,
licencja: CC BY-SA 3.0.

Pierwszy numer „Kultury” ukazał się jeszcze w Rzymie. Początkowo oprócz

Zofii i Zygmunta Hertzów oraz Józefa Czapskiego współpracował z nią Gustaw Herling-Grudziński, który jednak niebawem przeniósł się do Londynu i zerwał kontakty z Instytutem, m.in. z powodu nieporozumień z Giedroyciem. Pisarz wznowił jednak współpracę w 1956 roku i do końca życia był włoskim [korespondentem](#) „Kultury”. Wiadomości z Londynu od 1950 roku przysyłał bliski współpracownik Giedroycia Juliusz Mieroszewski.

Instytut Literacki w Paryżu to bez wątpienia jedna z najbardziej zasłużonych polskich instytucji wydawniczych na emigracji – centrum myśli o wolnej i silnej ojczyźnie. Najcenniejszym „dzieckiem” Instytutu była „Kultura”, miesięcznik polityczno-kulturalny (początkowo ukazywała się jako kwartalnik) o orientacji wolnościowej, popierający obalenie komunizmu w krajach Europy Wschodniej. Było to pismo otwarte zwłaszcza dla tych pisarzy, którzy z powodów politycznych nie mogli publikować w Polsce. Giedroyc przyjmował ich pod swój dach, zachęcał do pisania i udostępniał łamy „Kultury” m.in. Czesławowi Miłoszowi, Witoldowi Gombrowiczowi, Markowi Hłasce, Zbigniewowi Herbertowi, Andrzejowi Bobkowskiemu i Stanisławowi Vincenzowi. W „Kulturze” oraz działającej od 1953 roku serii wydawniczej Biblioteka Kultury ukazywały się utwory

o wysokiej wartości intelektualnej, zwłaszcza demaskujące fałsz rzeczywistości i schematyzm myślowy. Bardzo ważnym dorobkiem Instytutu są też „Zeszyty Historyczne”, które wychodzą stale od 1962 roku. „Kultura” natomiast zakończyła swoją działalność wraz ze śmiercią Giedroycia w 2000 roku.

Opinie o Redaktorze

Opinie o Jerzym Giedroyciu jednoznacznie wskazują na jego zasługi, zarówno dla polskiej kultury, jak i dla polityki zagranicznej, głównie wschodniej. Redaktor „Kultury” był jednak również krytykowany za lewicowość i antyklerykalizm.

Czesław Miłosz:

((Książę na tratwie (Żadnej pychy, żadnej wyniosłości)

Fakt, że mogłem drukować po polsku, zawdzięczam „Kulturze”. Wyjechałem do Ameryki, przez cały czas pobytu tam posyłałem do „Kultury” swoje rzeczy, nie mając nigdzie oparcia w drukowaniu po polsku.

Źródło: *Książę na tratwie (Żadnej pychy, żadnej wyniosłości)*, „Plus Minus” 2000, nr 37, s. D1.

Jacek Bocheński:

ks. Marian Falencyk

Tomasz Jastrun:

Adam Zagajewski:

Gustaw Herling-Grudziński:

Jacek Bocheński – ur. 1926, prozaik, eseista, reportażysta. Działacz opozycji demokratycznej w PRL. Współredagował podziemne pismo „Zapis”. W latach 1997–1999 prezes Polskiego PEN-Clubu.

ks. Marian Falencyk – pallotyn, dyrektor Międzynarodowego Domu Studenta imienia świętego Jana Pawła II w Arcueil pod Paryżem. We Francji mieszka od 1979 r.

Tomasz Jastrun – ur. 1950, poeta, krytyk literacki, dziennikarz, felietonista. Publikował także pod pseudonimami: Witold Chałcamp, Smecz, Te Jot. W „Kulturze” publikował od 1986 r. Po zamknięciu pisma kontynuował cykl *Z ukosa* w „Rzeczpospolitej”.

Słownik

korespondent

(łac. *correspondeo* – odpowiadam) – dziennikarz lub współpracownik pisma, radia lub telewizji przesyłający informacje z terenu, zwłaszcza z zagranicy

piłsudczyk

zwolennik Józefa Piłsudskiego i jego polityki

repatriacja

(łac. *repatriatio* – wracanie do ojczyzny) – powrót na stałe do kraju ojczystego osób, które z różnych przyczyn, zwykle niezależnych od ich woli (głównie w wyniku zmian terytorialnych i regulacji granic państw w następstwie konfliktów zbrojnych, na skutek przymusowych przemieszczeń ludności, uchodźstwa przed prześladowaniami, emigracji z powodów ekonomicznych) znalazły się poza granicami swojego państwa i zamieszkały na terytorium innego państwa, tracąc zazwyczaj dotychczasowe obywatelstwo

rewolucja lutowa

rewolucja, która wybuchła w 1917 r. w Rosji. W jej wyniku został obalony carat i wprowadzono w Rosji ustrój demokratyczny

wojna polsko-bolszewicka

wojna tocząca się w latach 1919–21 między Polską a sowiecką Rosją; rozpoczęta marszem Armii Czerwonej na Białoruś i Litwę

Polecenie 1

Zapoznaj się z fragmentem wspomnień Jerzego Giedroycia. Scharakteryzuj język tej wypowiedzi.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P12msAPev>

Jerzy Giedroyc

Autobiografia na cztery ręce

Rodzina

Gdybym miał zwięźle scharakteryzować klimat domu moich rodziców, jako jego cechę szczególnie uderzającą wymieniłbym przede wszystkim wielką tolerancję. W domu było dużo książek – dwie wielkie – szafy głównie polskich, ale również francuskich i rosyjskich. Bardzo wcześnie zacząłem czytać, co przyszło mi bez trudu, tak że nawet nie pamiętam, kiedy i w jakich okolicznościach do tego doszło, a że jako dziecko byłem często chory, dużo leżałem w łóżku w pokoju bibliotecznym. Zbiór książek moich rodziców był zapewne przypadkowy, bardzo kresowy. Ale obok encyklopedii i wydawnictw patriotycznych różnych druczków, takich jak np. *Jeszcze Polska nie zginęła* z zabawnymi rysunkami była tam również literatura nowoczesna i sporo książek historycznych, które wywarły na mnie wielki wpływ. Pochłaniałem wtedy nieprawdopodobne ilości lektur, w tym wiele całkiem nieodpowiednich dla mego wieku: Tetmajera *Pannę Mery* i inne takie rzeczy. (...)

Do 1919 roku moi rodzice mieszkali w Mińsku Litewskim. Rodzina była mocno zubożała. (...) Atmosfera w domu była dosyć kryzysowa, dosyć biedna. Zwłaszcza po powrocie do Polski przeżywalismy okres bardzo ciężki. Chodzenie do gimnazjum było wtedy dla mnie kłopotliwe, ponieważ było to gimnazjum im. Jana Zamoyskiego, bardzo dobre gimnazjum, gdzie zebrało się towarzystwo dość specjalne, skądinąd sympatyczne, ale w którym czułem się fatalnie po prostu ze względów materialnych, z powodu ubioru.

W Mińsku mieszkałem do 1916 roku. Jedną z moich ówczesnych zabaw z rówieśnikami było kładzenie się na torach, wzdłuż, rzecz jasna, tak by leżeć pod jadącym pociągiem, dając tym dowód odwagi. Ale ponieważ były to lata wojny, pasjonowało mnie wtedy zwłaszcza wojsko. Przez miasto przechodziły i zatrzymywały się w nim różne oddziały i tabory, niekiedy uderzająco egzotyczne, jak Czerkiesi. Kiedyś jacyś żołnierze, bardzo mili, pozwolili mi wsiąść na wóz i zabrali mnie ze sobą; odnaleziono mnie już kilkanaście kilometrów za Mińskiem i odstawiono do domu, nie zważając na moje protesty. W Mińszczyźnie stacjonowało też wojsko polskie, tj. korpus Dowbora; służyło w nim wielu znajomych i krewnych, którzy bywali w domu i których często spotykałem. Dzięki nim zetknąłem się z legendą Piłsudskiego; jego drukowane portrety docierały i do Mińska, i do Moskwy, podobnie jak piosenki legionowe. Wtedy właśnie zaczęła się moja fascynacja postacią Piłsudskiego.

Źródło: Jerzy Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa 1994, s. 9–10.

Polecenie 2

Opisz klimat lat dziecięcych Jerzego Giedroycia. Jaki wpływ na jego wychowanie miały wspomniane wydarzenia?

Polecenie 3

Wysłuchaj drugiego fragmentu wspomnień, w którym Jerzy Gieroyc opowiada o pomysle założenia Instytutu Literackiego. Skontrastuj ze sobą postawy Polaków wobec działalności kulturalno-wydawniczej pod koniec II wojny światowej. Z czego wynikały różnice w tych postawach?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P12msAPev>

Jerzy Giedroyc

Autobiografia na cztery ręce

Początki Instytutu Literackiego: Rzym

W ostatnim okresie wojny zacząłem myśleć o zorganizowaniu czegoś na przyszłość, na wypadek katastrofy, tj. cofnięcia przez aliantów uznania rządowi polskiemu. Myślałem, że najlepiej to zrobić tworząc ośrodki przystosowane do trwania przez dłuższy czas; chciałem np. zabezpieczyć różne instytucje zajmujące się propagandą, m.in. „Dziennik Polski”, co jednak nie znajdowało zrozumienia w Londynie, nawet u Pragiera. Moje pomysły zebrania pieniędzy na drukarnię i temu podobne cele były przyjmowane z dużą niechęcią. Panowało przekonanie, że istniejący stan rzeczy będzie trwał w nieskończoność; nie brano pod uwagę perspektywy gwałtownej likwidacji polskich instytucji. (...)

Podobnie w dywizji gen. Maczka, gdzie prowadzono ciekawą robotę kulturalno-wydawniczą, w czym dużą rolę odgrywał Jeleński, też zaprzepaszczono wiele możliwości, bo Maczka to zupełnie nie interesowało. Myślałem wtedy np. o rekwirowaniu w Niemczech sprzętu drukarskiego na nasze potrzeby, ale nie znalazłem żadnego zrozumienia. Różniłem się od przywódców politycznych i wojskowych, ponieważ uważałem, że czeka nas długa emigracja, a oni liczyli na następną wojnę lub na powrót do Kraju, a poza tym okazywali znaczną lekkomyślność. Były, rzecz jasna, w Londynie osoby, z którymi się przyjaźniłem i które myślały podobnie jak ja, ale jakiegoś ośrodka, który by podzielał poglądy, tam nie było. Toteż poprosiłem o odesłanie z powrotem do Drugiego Korpusu, z którego byłem odkomenderowany, i wróciłem do Rzymu z zamiarem stworzenia wydawnictwa, tj. Instytutu Literackiego.

Wymagało to zgody Andersa, z którym przed wyjazdem z Londynu odbyłem rozmowę na ten temat. Ale choć Anders decydował, duży wpływ w dowództwie miał Stanisław Gierat. (...) Byliśmy wprawdzie placówką wojskową i nie podlegaliśmy ministerstwu, ale zakresy kompetencji nie były jasno rozdzielone i każdy próbował wtrącać się do wszystkiego. (...)

Źródło: Jerzy Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa 1994, s. 121–122.

Słownik

Czerkiesi

jeden z ludów kaukaskich, zamieszkujący głównie Karaczajo-Czerkiesję (Kaukaz Północny)

korpus Dowbora

taktyczna organizacja wojskowa, I Korpus Polski w Rosji, utworzony w 1917 r. z inicjatywny generała Józefa Dowbora-Muśnickiego, zwana od nazwiska generała dowborczykami
Konstanty Jeleński

(1922-1987) eseista, krytyk literacki i krytyk sztuki
Stanisław Gierat

(1903-1977) działacz niepodległościowy i społeczny, m.in. w organizacjach polonijnych w Stanach Zjednoczonych
Stanisław Maczek

(1892-1994) generał Wojska Polskiego, dowódca wojskowy w okresie II wojny światowej, kawaler Orła Białego
Władysław Anders

(1892-1970) generał, polityk, podczas II wojny światowej dowódca Armii Polskiej w ZSRR oraz generał dywizji; po ewakuacji armii do Iranu został dowódcą Armii Polskiej na Wschodzie i Drugiego Korpusu Polskiego, wslawionego w kampanii włoskiej walkami o Monte Cassino. We Włoszech był organizatorem życia społecznego i kulturalnego wychodźstwa polskiego

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz prawidłowe odpowiedzi. Miesięcznik „Kultura”...

- ☐ miał w gronie swoich współpracowników m.in. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.
- ☐ nigdy nie ukazywał się w Paryżu.
- ☐ ukazywał się w Krakowie.
- ☐ miał charakter wolnościowy, opozycyjny wobec władz w Polsce. ukazuje się do dziś.
- ☐ po raz pierwszy ukazał się w Rzymie.

Ćwiczenie 2

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Zaznacz: prawda czy fałsz.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Jerzy Giedroyc od czasów studenckich pisał teksty publicystyczne i współpracował z czasopismami o tematyce kulturalnej i politycznej	☐	☐
Jerzego Gierdoycia na kierownika Instytutu Literackiego w Rzymie mianował generał Maczek.	☐	☐
Jerzy Giedroyc był zwolennikiem Józefa Piłsudskiego i jego polityki.	☐	☐
Jerzy Giedroyc był sekretarzem Ambasady RP w Bukareszcie.	☐	☐
Miesięcznik „Kultura” miał charakter wyłącznie kulturalny, był neutralny politycznie.	☐	☐

Tekst do ćwiczeń 3–4

((Andrzej Stanisław Kowalczyk

Giedroyc i „Kultura”

(...) członkowie [Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie](#) przyjęli taktykę izolacji. W specjalnej uchwale z roku 1947 zobowiązali się do niedrukowania w kraju. Giedroyc był przeciwnego zdania. Wtedy też zaczęły się kształtować dwa główne środowiska literackie emigracji: jedno londyńskie, drugie skupione wokół „Kultury”. Pierwsze akceptowało program [legalizmu](#). Drugie, nie zorganizowane, nie formułowało żadnego wspólnego [credo](#) politycznego. Autorzy ci gremialnie wystąpili tylko raz, w roku 1956, biorąc udział w ankiecie miesięcznika na temat kolejnej uchwały Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie, zalecającej bojkot krajowych pism i wydawnictw. Twórców drukujących w „Kulturze” bardzo wiele dzieliło, łączyło na pewno jedno: niezgoda na podporządkowanie sztuki polityce, arbitralne dzielenie pisarzy i czytelników według kryteriów ideologicznych.

Źródło: Andrzej Stanisław Kowalczyk, *Giedroyc i „Kultura”*, Wrocław 1999, s. 100.

Ćwiczenie 3

Stanowisko pisarzy skupionych wokół „Kultury” oznacza niezgodę na...

- ☐ drukowanie swoich utworów w PRL.
- ☐ dzielenie pisarzy na krajowych i emigracyjnych.
- ☐ jednomyślność.

Opisz własnymi słowami dwie taktyki polskich środowisk literackich na emigracji po II wojnie światowej.

Tekst do ćwiczeń 5–8

((Andrzej Stanisław Kowalczyk

Giedroyc i „Kultura”

Zeszyt otwierają dwa teksty: *Z kryzysu ducha* Paula Valéry i *Zmierzch cywilizacji* Benedetto Crocego. Pierwszy powstał po I wojnie światowej, drugi w roku 1946. Temat kryzysu kultury europejskiej podejmują również redaktorzy w swym wstępie. Najgroźniejszymi przejawami kryzysu jest dla nich niemiecki katastrofizm cywilizacyjny, który posłużył nacjonalistom niemieckim jako narzędzie rozkładu duchowego narodów europejskich, i komunizm sowiecki, oznaczający zerwanie ciągłości tradycji. Pierwszy, odbierając ludziom wolę walki, przygotował teren dla niemieckiego imperializmu i nazizmu; drugi w imię utopijnej ideologii obwieszczającej początek nowej ery zaprowadził terror barbarzyństwa. Ze swej strony redaktorzy pisma deklarowali, że pragnie ono uprzytomnić czytelnikom polskim, którzy wybrali emigrację, iż „krąg kulturalny, w którym żyją, nie jest kręgiem wymarłym”. „Kultura” chce również dotrzeć do czytelników polskich w kraju i „wzmóc w nich wiarę, że wartości, które są im bliskie, nie zawały się pod obuchem nagiej siły”. Wreszcie pismo „chce szukać w świecie cywilizacji zachodniej tej woli życia, bez której Europejczyk umrze, tak jak umarli niegdyś kierownicze warstwy dawnych imperiów”. Postawę heroiczną zawartą w przesłaniu tego pierwszego zeszytu „Kultury” dobrze wyraża pointa eseju Crocego: „W praktyce,

znamy swój obowiązek: walczyć na swoim posterunku *pro aris et focis*, o nasze kościoły i nasze domy, bronić ich do upadłego. Rozpadną się? Ocaleją w części czy w całości? [...] Ale nawet w najgorszym wypadku postawa nasza jest jasna, gdyż tylko ona jedna nie obniża pełni życia duchowego człowieka i odwraca się od kalekiej i nikczemnej zasady przeżycia za wszelką cenę”.

Cały niemal zeszyt poświęcony został polemice z ideami i postawami bądź wprost niszczącymi kulturę europejską (jak komunizm), bądź sprzyjającymi destrukcji (jak egzystencjalizm). (...)

Równie ważnym tekstem jest esej Józefa Czapskiego poświęcony pamięci *Pierre’a Bonnard*a pt. *Raj utracony*. Rozważanie sztuki malarza tak bliskiego Czapskiemu skłania go do postawienia pytania o stosunek artysty drugiej połowy XX w. do owych „rzeczy ważniejszych”, od których przed wojną chciał swoją sztukę uwolnić, a które po wojnie „przesłaniają cały świat, dławiają”. Malarstwo natury, radości i czystych spekulacji barwnych jest w roku 1947 dla autora *Na nieludzkiej ziemi* sztuką raju utraconego. Chwila obecna stawia artystę wobec zagadnień, których nie wolno mu w swej sztuce zignorować. Być wiernym pamięci Bonnard’a oznacza nic innego jak pozostać wiernym swemu czasowi, odpowiedzieć na jego wyzwanie.

Źródło: Andrzej Stanisław Kowalczyk, *Giedroyc i „Kultura”*, Wrocław 1999, s. 76–80.

Ćwiczenie 5

Na podstawie tekstu sformułuj własnymi słowami odpowiedź na pytanie: w czym redaktorzy pierwszego numeru „Kultury” upatrywali zagrożenie dla europejskiej kultury?

Ćwiczenie 6

Wskaż, jakie wartości według redaktorów pierwszego numeru „Kultury” są nadzieją dla duchowej przyszłości Europy.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, dlaczego redaktorzy pierwszego numeru „Kultury” uważali egzystencjalizm za destrukcyjny. Czego szukali w zamian? Zacytuj odpowiedni fragment tekstu.

Informacje o egzystencjalizmie możesz znaleźć w lekcji: [Samotność bohaterów *Dżumy* w kontekście filozofii egzystencjalnej](#)

Ćwiczenie 8

Zidentyfikuj zadania, jakie Józef Czapski stawiał sztuce po II wojnie światowej.

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej na temat twórczości Józefa Czapskiego, zapoznaj się z materiałem: [Wspomnienia starobielskie i Na niehumanitarnej ziemi Józefa Czapskiego jako świadectwa zbrodni sowieckich](#)

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Głos z oddali. O Jerzym Giedroyciu i paryskiej „Kulturze”

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz postać i działalność Jerzego Giedroycia.
- Określisz rolę Jerzego Giedroycia w rozwoju polskiej literatury czasów powojennych.
- Ocenisz znaczenie działalności Instytutu Literackiego i paryskiej „Kultury”.
- Wskażesz uniwersalne wartości właściwe kulturze europejskiej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje postawy artystyczne twórców skupionych w polskich ośrodkach emigracyjnych po II wojnie światowej;
- przedstawia genezę Instytutu Literackiego w Paryżu, odwołując się do biografii Jerzego Giedroycia;
- charakteryzuje działalność paryskiej „Kultury”;

- dostrzega uniwersalne wartości właściwe kulturze europejskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- odwrócona klasa.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z e-materiałem *Głos z oddali. O Jerzym Giedroyciu i paryskiej „Kulturze”*.
2. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy i przydziela tematy do opracowania:
 - grupa 1 przygotowuje wiadomości na temat sytuacji pisarzy polskich po zakończeniu II wojny światowej i warunków, w jakich przyszło im tworzyć (nauczyciel podpowiada, by uczniowie przypomnieli o ustaleniach szczecińskiego zjazdu literatów z 1949 roku);
 - grupa 2 przygotowuje wiadomości na temat polskiego środowiska emigracyjnego skupionego wokół londyńskiego Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie;
 - grupa 3 przygotowuje wiadomości na temat polskiego środowiska emigracyjnego skupionego wokół Instytutu Literackiego w Paryżu;
 - grupa 4 przygotowuje wiadomości na temat polskich pisarzy rozproszonych po świecie po II wojnie światowej, m.in. o Florianie Czarnyszewiczu, Witoldzie Gombrowiczu, Czesławie Miłoszu, Sławomirze Mrożku, Marku Hłasce.

Uczniowie zwracają uwagę na okoliczności pracy twórczej na emigracji, sposobach dotarcia do polskiego czytelnika, ingerencję cenzury, odbiór twórczości w kraju i za granicą.

Podczas pracy wszystkie grupy mogą wykorzystać informacje z bloku tekstowego oraz audiobooka zamieszczonych w e-materiale.

Faza wprowadzająca:

1. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem.
2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel rozpoczyna tę fazę lekcji od pytania: czy po zakończeniu II wojny światowej polscy pisarze i poeci mogli tworzyć w pełni swobodnie? Oddaje głos grupie 1. Pozostali uczniowie mogą włączyć się do prezentacji grupy, notują także najważniejsze informacje.
2. Z ustaleń pierwszej grupy powinno wynikać, że twórczość artystyczna w PRL-u była ograniczona ingerencją władz. Nauczyciel stawia kolejne pytanie: W jaki sposób ośrodki emigracyjne próbowały wpłynąć na sytuację w kraju? Prosi o zaprezentowanie ustaleń grupy 2-4.
3. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie wykonują w parach ćw. 3-7 z sekcji „Sprawdź się”, a po upływie ustalonego czasu nauczyciel weryfikuje poprawność ich odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Podsumowaniem pracy uczniów podczas lekcji powinna być odpowiedź na pytanie: Jaką rolę odegrał Jerzy Giedroyc i stworzony przez niego ośrodek kultury polskiej w Maisons-Laffitte? Jakie wartości były kluczowe dla Redaktora i skupionych wokół niego osób?
Uczniowie wypowiadają się swobodnie, a najważniejsze informacje notują w zeszytach.
2. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Na podstawie wypowiedzi osób związanych ze środowiskiem „Kultury” scharakteryzuj zasługi Jerzego Giedroycia dla kultury i świadomości polskiej po II wojnie światowej.

Materiały pomocnicze:

- Jacek Breczko, *Poglądy historyzoficzne pisarzy z kręgu „Kultury” paryskiej*, Lublin 2010.

- *Jerzy Giedroyc i rola miesięcznika „Kultura”*, cykl „Ślady pamięci”, Polskie Radio pr. II.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do podsumowania lekcji.